

22. februarja 1849. l. na Vojskem pri Idriji na Kranjskem). Iz omenjene knjižice je vzeta tudi pričujoča berilna vaja.

Opómnja. S tem je konec slovstveni zgodovini v III. Berilu; ostaja nam še govoriti o slovstveni zgodovini v IV. Berilu.

Četrto Berilo.

M. Cigale.

(Glej 1. berilno vajo: „Bog je“.)

Jako spretni jezikoznanec je Matija Cigale. Rodil se je v dan 2. septembra 1819. l. v Lomeh pri Idriji na Kranjskem, ter je zdaj c. k. ministerijalni tajnik na Dunaji. Bil je svoj čas urednik listu „Sloveniji“, ter nam je po različnih časopisih spisal mnogo razprav, ki pričajo, da je strokovnjak v jezikoslovji. On je tudi uredil Vodnikov „Nemško-slovenski slovar“, kateri je 1860. l. izšel na troške Ljubljanskega škofa Antona Wolfa v dveh debelih zvezkih. O tem slovarji smo užé nekaj več slišali pri razpravi o Valentinu Vodniku. — Da bi se Slovenci tudi o znanstvenih rečéh mogli dostojno izraževati, napisal nam je l. 1880. „Znanstveno terminologijo“ (izrazoslovje), kjer nahajamo potrebne slovenske znanstvene izraze. — V poslednjem času se Cigale večkrat oglasi v „Novicah“ s kako jezikoslovno razpravo.

Simon Gregorčič.

(Glej 9. berilno vajo: „Sam“.)

Mojster zdaj živečih slovenskih pesnikov je Simon Gregorčič. Narodil se je v dan 15. oktobra 1844. l. na Vrsnem, v gorski vasi, katera leži pod goro Krnom na levem bregu Soče na Primorskem. Njegovi stariši — kmetskega stanú — imeli so več otrok. Simonovega očeta, Jarneja, spoštovali so domačini užé od nekdanj zaradi njegove odločnosti in razumnosti. Ko se fantič Simon navadi od domačega kaplana nekoliko brati in pisati; pošljejo ga stariši v početne šole v Gorico. Takrat so bile te šole še nemške; lahko si je torej misliti, da je delalo to čisto slovenskemu dečku precej težav. Izvršivši osnovne šole prestopi na Goriško gimnazijo; saj njegovi stariši so ga dali iz tega namena v šolo, da bi bil duhoven. Deček Simon se je izvrstno učil; zato ga vzprejmejo v 3. gimnazijalnem razredu v „malo semenišče“, to je v Gorici zavod, kjer ubožni, pridni in npravni gimnazijalci brezplačno dobivajo hrano, stanovanje, obleko in knjige. V tem zavodu je ostal Simon, dokler ni izvršil vseh osem gimnazijalnih razredov. Izvršil jih je z odliko 1864. l. Potem ide v bogoslovnico, da se posveti duhovskemu stanu. Tudi tukaj se je prav dobro učil ter bil v dan 20. oktobra 1867. l. v mašnika posvečen. Služboval je najpreje kot kaplan v Kobarižu (na Primorskem), potem je prišel 1873. l. za kaplana v Rifenberg v Vipavski dolini na Primorskem, kjer je ostal nad osem let. A zaradi bolehavosti moral je popustiti to službo ter začasno iti v pokoj. Kmalu se mu pa zdravje toliko povrne, da vzprejme lahko duhovniško službo na Gradišči, nedaleč od mesta Gorice, kjer biva še dandanes posvečujoč vse svoje moči dolžnostim svojega stanú in predragi mu slovenski domovini.

Simon Gregorčič je velik pesnik, za Preširnom gotovo najizvrstnejši v Slovencih! Za mili slovenski národ ogrel se je bil Gregorčič užé kot dijak na spodnji gimnaziji. Sreča mu je bila namreč tam naklonila izbornega učitelja Ivana Šolarja (Kranjca), ki je pred nedavnim umrl kot deželni šolski nadzornik v Zadru v Dalmaciji. Blagi ta gospod ni bil svojim učencem le vrli učitelj, nego pravi vzgojnik in

vodnik. Rekal jim je čestokrat: „Glejte, da boste prvaki v vseh predmetih! Pridno se učite, da boste možje mogli pomagati svojemu národu, kajti brez znanja vam ne bode mogoče koristiti svoji domovini!“ Gregorčič si je te besede dobro zapomnil. Učil se mnogo — predmetom šolskim in nešolskim. Prebiral je marljivo velike pesnike drugih národov, posebno latinske in grške, ter se je tudi vadil v srbskem in češkem jeziku. Vrhu tega se je vežbal v slovenskem spisovanju, ter priobčeval v Janežičevem „Glasniku“ prve svoje pesni, katere je večinoma označeval le z začetnima črkama svojega imena in priimka.

Kot kaplan je dalje objavljajal polagoma svoje pesni po časopisih; vendar mora se reči, da še le z letom 1870. prične mojstrsko delovanje pesnika Simona Gregorčiča. Tega leta je namreč jel izhajati Dunajski „Zvon“. Urednik mu — Stritar — oznanjal je v njem svoje nauke o pesništvu, razkrival brezobzirno napake v slovenskem pesništvu, ter kazal z vzgledom, kako je zlagati lepe vredne pesni. In ti Stritarjevi nauki niso padli na skalnata tla, nego obrodili so mnogo zlatega sadú. Stritar je sè svojim „Zvonom“ slovensko pesništvo nekako prerodil; vzbudil je mlade čile pesnike, ki mu delajo zdaj vso čast. Najslavnejši učenec Stritarjev pa, mož, ki je čislanege svojega učitelja zdaj užé prekosal, je — Simon Gregorčič! On, zdanjih slovenskih pevcev mojster, rad tudi sam pripoznava, da se je od Stritarja mnogo naučil, rad sam zatrjuje, da je „Stritarjev učenec“. Kakó vesel je bil Stritar, dobivši takó izbornega učenca, lahko si mislite. Zveza mej njim in Gregorčičem je postajala zmerom oža, in zdaj sta si iskrena pisatelja, marljivo si dopisujeta, da - si se nikdar v življenji nista videla. Slovenci smo lahko ponosni na ta dva prijatelja, na ta dva velika pesnika, polna žarne ljubezni do slovenske domovine!

Gregorčič je priobčeval svoje pesni po različnih časopisih in z različnimi izmišljenimi podpisi (Gorski, Bojan in dr.); največ pa jih je objavil v „Zvonu“ s podpisom X. Vsi pravi poznatelji lepih pesni, občudovali so te krasne pesni ter bili radovedni, kdo se skriva za črko „X“. Ta uganka je bila vsem rešena še le, ko je Gregorčič 1882. l. nekoliko svojih pesni zbral ter jih priobčil v knjigi, kateri je tak naslov: „Poezije. Zložil Simon Gregorčič (I. zvezek)“. Od tega časa je Gregorčič ljubljeneec slovenskega národa. Celó milostivi knezoškof Ljubljanski, pokojni dr. J. Pogačar, povabil je bil Gregorčiča k sebi, ter mu čestital in ga slavil radi tako izbornih pesni. In tudi naša vlada, spoznavši njih izvrstnost, podelila je vrlemu pesniku lepo darilo v denarjih. Ker so se pa Gregorčičeve pesni brzo razprodale, oskrbel je naš pesnik drugo pomnoženo izdavo omenjenega I. zvezka, ter ga v krasni opravi izdal letos malo dni pred Božičem. Tudi to izdavo je národ veselo vzprejel, in zvezda vseh čiharnih slovanskih duhovnikov, preslavni hrvatski rodoljub in škof Strossmayer v Djakovem na Slavonskem, pisal je našem pesniku pismo, v katerem mu mej drugim tudi pravi: „Vi, moj prijatelj, zares božanstvene misli in božanstvena čuvstva v nebeški jezik skladate in národu svojemu posvečujete“. — Gotovo bi se tudi vi, ljubi moji otroci, seznanili radi kaj več z Gregorčičevimi pesnimi. Nu, v naših berilih jih imamo tudi nekaj, katere so bile vzete večinoma iz „Zvona“. Pomnite torej: v naših berilih so sledeče pesni Gregorčičeve: V II. Berilu: 46. berilna vaja „Lastovkam“. — V III. Berilu 124. berilna vaja „O nevihti“. — V IV. Berilu te berilne vaje 36. „Nazaj v planinski raj; 40. „Soči“; 75. „Mavrica“; 93. „Veseli pastir“; 111. „Zaostali ptič“; 113. „Ujetega tiča tožba“; 122. „Življenje ni praznik“. Le večkrat prebirajte lepe te pesni, da se jih navadite celó na pamet!

A zdaj naj vam konečno povem še nekaj podrobnosti o Gregorčiči!

On je goreč, značajan narodnjak, unet Slovan, vzgleden duhovnik in vrl pridigar. Iz njegovih pesni kaže se nam kaj lepo žarna njegova rodoljubnost. A v svojih pesnih

nas tudi poučuje, vzpodbuja nas k usmiljenju do trpečega sobrata ter nas navdušuje za vse lepo in blago! V njih se nam kaže Gregorčič pravega národovega učitelja.

Gregorčič je preblaga duša, miren, postrežljiv, usmiljen in ljubeznjiv mož! Kako je z vsem srcem udan pravim svojim prijateljem, dokazal nam je v prekrasni pesni, katero je zapel umršemu kaplanu Stresu v spomin in v pesni, katero je zložil odhajajočemu prijatelju Gruntarju! A tudi tebe, mila slovenska mladina, ljubi naš pesnik prav iskreno! Gregorčič je mladini izboren učitelj. On rad vabi otročiče k sebi, ter jih poučuje, ter je ž njimi sam otrok! Užé v Kobaridu so otroci k njemu radi zahajali, ter peli ž njim lepe národne in druge pesni. Ob jednom jim vzbuja ljubezen do Boga in domovine, pravi jim, naj bodo zmerom dobri, pošteni, naj se pridno učijo, posebno milega materinega jezika. Posojuje jim tudi „Vrtec“ in druge primerne koristne knjige. Besede, katerih ne razumejo, nosijo mu na lističih, in on jih jim potem tolmači (pojasnuje). Otroci se radi učijo na pamet njegove pesni ter na tak način si budijo spomin na slavnega svojega učitelja.

Tak mož je tedaj pesnik Simon Gregorčič! Gregorčič je zdaj 40 let star. Koliko lepega še od njega pričakujemo, če mu Bog ohrani ljubo zdravje! Gotovo vsi to najiskreneje želimo! Vem, da bi tudi po lici radi poznali slavnega moža! Glejte njegovo lepo podobo, in posnemajte ga!

(Dalje prih.)

Kakó bi si Kranjski učitelji materijelno opomogli.

Učitelji na Kranjskem ne pričakujemo, da bi nam dežela kaj prida pomagala. 20 % šolske priklade straši deželne poslance, da bi nam še kaj priboljšali. Znabiti, da toliko dosežemo, da se dadó opravilne doklade tudi enorazrednicam. Morebiti, da bi se tudi starostne doklade povikšale pri vseh kategorijah učiteljskih plač na 10 %, ako se bode pokazalo, da se bodo od zdaj znižale šolske priklade, ko bode vsled novega zakona z 28. dec. preteč. l. tudi Ljubljansko mesto (in ž njim vred južna železnica v večji meri) moralo prinašati svoje odstotke v vkupni deželni šolski zaklad.

To pa je le moka (ali še manj), iz katere se bode javeljno kaj kruha speklo. Ker smo torej kranjski učitelji najslabši plačani, zato pa nam mora biti skrb, da preišljujemo, kako bi si pri svojih slabih razmerah vendar le izboljšali materijelno stanje za - se in za svojo rodbino. Tù tedaj nekaj nasvetujem iz dejanskih izkušenj. Nekateri svéti veljajo vkupnemu učiteljstvu in za vse slučaje, drugi pa le posameznim osebam in tudi ne za vse okoliščine. Ne povem ravno kaj novega; toda to, kar je dobro, mora se večkrat ponavljati. Učitelj šteje se k razumništvu, ki si vsakdanji kruh največ služi s svojim razumom, s pridobljenimi znanostimi. Zato mora učitelj pred vsem skrbeti za temeljito izomiko svojo, ako hoče v materijelnem obziru svojemu stanu primerno dobro ishajati.

Čim boljša spričevala si bode pridobil, tem boljšo službo bode ž njim vlovil. S slabim zrelostnim spričevalom dobil bode nastopni učitelj komaj 400 glđ., z dobrim utegne se mu posrečiti, da vjame 450 glđ. Z zrelostnim spričevalom se učitelj ne more za trdno nastaviti. Dokler pa učitelj v službi ni stalen, ali prav za prav, dokler nima spričevala učiteljske sposobnosti, ne štejejo se mu leta v pokojnino. Kolikor manj let se mu šteje v pokoj, toliko manjša pokojnina se odmeri komu. Učitelj skrbi za starost, za svoje otroke in ženo, ako si prej ko prej pridobi sposobnostno spričalo. S tem postane stalen in s stalnostjo si pridobi pravico do petletnih doklad. Starostne doklade pa veliko pri-